

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه پیام نور مرکز تهران
دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی
گروه علوم اجتماعی

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته جامعه‌شناسی

عنوان پایان نامه:

بررسی عوامل خانوادگی و درون مدرسه‌ای مؤثر بر ناهنجاریهای رفتاری در

میان دانش‌آموزان دوره متوسطه شهر مراغه در سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸

استاد راهنما: دکتر سیروس فخرائی

استاد مشاور: دکتر فیروز راد

نگارش: غلامحسین آقازاده

فروردین ماه ۱۳۸۸

تقدیم به همسر و فرزند عزیزم

به پاس بردباریهایشان

تشکر و قدردانی

حمد و سپاس خداوند متعال را که به این حقیر عنایت فرمود تا در این امر مهم گامی هرچند ناچیز در جهت اعتلای علم و دانش بردارم.

وظیفه خود می‌دانم از تمامی عزیزانی که در این امر مرا یاری کرده‌اند قدردانی کنم، از استاد گرانقدر جناب آقای دکتر سیروس فخرائی که زحمت راهنمایی این پایان نامه را تقبل فرمودند نهایت تشکر و قدردانی را دارم. خودم را مدیون راهنمایی‌های سودمند ایشان می‌دانم و از خداوند متان سلامتی و شادکامی ایشان را مسئلت می‌نمایم همچنین از جناب آقای دکتر فیروز راد که در تدوین و تکمیل پایان نامه تذکرات لازم و ضروری به اینجانب ارائه نمودند تشکر و قدردانی می‌نمایم.

از مسئولین زحمتکش واحد متوسطه منطقه آموزش و پرورش مراغه و همچنین مدیران محترم مدارس متوسطه این منطقه به خاطر همکاری‌های لازم سپاسگزارم و از کلیه دوستانی که در دسترسی به منابع علمی موردنیاز اینجانب را یاری فرمودند تشکر و قدردانی می‌نمایم.

چکیده

عنوان: بررسی عوامل خانوادگی و درون مدرسه‌ای مؤثر بر ناهنجاریهای رفتاری در میان دانش‌آموزان دوره متوسطه شهر مراغه در سال تحصیلی ۱۳۸۸-۸۹
توسط: غلامحسین آقازاده

در این تحقیق به بررسی برخی از مهمترین عوامل خانوادگی و درون مدرسه‌ای مؤثر بر ناهنجاریهای رفتاری دانش‌آموزان دختر و پسر مقطع متوسطه (پایه های اول، دوم و سوم) شهر مراغه از استان آذربایجان شرقی پرداختیم. تحقیق از نوع کمی با تکنیک پیمایشی است و پرسشنامه ابزار گردآوری اطلاعات بوده است. کل جامعه آماری ما ۱۰۹۲۲ نفر بود که از این تعداد ۳۷۰ نفر به عنوان نمونه آماری به روش تصادفی انتخاب شده اند. بر اساس دیدگاه نظریه پردازان نظارت اجتماعی به تدوین چارچوب نظری، فرضیه ها، متغیرها و پرسشنامه اقدام شده است. در این مطالعه، رابطه ناهنجاریهای رفتاری دانش‌آموزان (متغیر وابسته) با برخی از متغیرها مانند جنسیت، وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان، میزان درآمد خانواده، تعداد دانش‌آموزان در کلاس درس، تعلق به مدرسه، تعهد و تعلق به خانواده، مشارکت دانش‌آموزان در فعالیتهای اجتماعی و گروهی، دوستی با همسالان نابهنجار و نظارت مدرسه معنی دار بوده و فرضیات تحقیق در این موارد تأیید شده است، اما رابطه معنی داری میان ناهنجاریهای رفتاری (متغیر وابسته) و متغیرهای مستقلی همچون بعد خانوار، فقدان والدین و نظارت خانواده وجود نداشته است.

برای پیش بینی این موضوع که از عوامل بررسی شده (متغیرهای مستقل) کدام متغیرها بیشترین تأثیر را در تبیین ناهنجاریهای رفتاری داشته‌اند از رگرسیون چندمتغیره استفاده کردیم. نتایج بدست آمده حاکی از این است که به ترتیب متغیرهای تعهد و تعلق به مدرسه، وضعیت تحصیلی دانش‌آموز، تعداد دانش‌آموزان در کلاس، جنسیت، دوستی با افراد نابهنجار و درآمد خانواده بیشترین تأثیر را در نابهنجاری رفتاری دانش‌آموزان دارند و حدود ۴۷ درصد تغییرات متغیر وابسته را تبیین می کنند و بقیه متغیرها از معادله خارج شده‌اند. خروج آنها از معادله به دلیل عدم وجود رابطه آنها با ناهنجاری رفتاری نیست بلکه بدین معنی است که آن متغیرها نمی‌توانستند مقدار معنی داری بر ضریب تعیین (R^2) بیفزایند. به طور کلی می‌توان نتیجه گرفت که نابهنجاری رفتاری دانش‌آموزان عمدتاً ریشه‌های اجتماعی داشته و خصوصاً با محیط مدرسه ارتباط تنگاتنگی دارد.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
چکیده	
فصل اول: کلیات ۱	
۱-۱ - مقدمه..... ۲	
۱-۲ - طرح مسأله..... ۳	
۱-۳ - اهمیت و ضرورت تحقیق..... ۷	
۱-۴ - اهداف تحقیق..... ۹	
فصل دوم: مباحث نظری و پیشینه تحقیق ۱۰	
۲-۱ - تاریخچه و مفهوم ناهنجاری رفتاری..... ۱۱	
۲-۲ - مبانی و پیشینه نظری..... ۱۵	
۲-۲-۱ - نظریه آنومی امیل دورکیم..... ۱۵	
۲-۲-۲ - نظریه فمینیستی جان هگن..... ۱۶	
۲-۲-۳ - نظریه مارکسیستی..... ۱۸	
۲-۲-۴ - نظریه های فشار اجتماعی..... ۱۹	
۲-۲-۴-۱ - نظریه فرصتهای مشروع افتراقی مرتن..... ۱۹	
۲-۲-۴-۲ - نظریه ناکامی منزلتی کوهن..... ۲۰	
۲-۲-۴-۳ - نظریه فرصتهای نامشروع افتراقی کلوارد والین..... ۲۰	
۲-۲-۵ - نظریه های یادگیری اجتماعی..... ۲۱	
۲-۲-۵-۱ - نظریه پیوند افتراقی سادرلند..... ۲۱	
۲-۲-۵-۲ - نظریه هویت پذیری افتراقی گلیزر..... ۲۲	
۲-۲-۵-۳ - نظریه تقویت افتراقی برگس و ایکرز..... ۲۲	

۲۳	۲-۲-۶ - نظریه های کنترل اجتماعی
۲۳	۲-۲-۶-۱ - نظریه مهار
۲۵	۲-۲-۶-۲ - نظریه پیوند اجتماعی هرشی
۲۸	۲-۳ - نقد و ارزیابی دیدگاههای نظری
۲۸	۲-۳-۱ - نقد و ارزیابی نظریه های فشار اجتماعی
۲۹	۲-۳-۲ - نقد و ارزیابی نظریه های یادگیری اجتماعی
۳۰	۲-۳-۳ - نقد و ارزیابی نظریه های کنترل اجتماعی
۳۱	۲-۴ - چارچوب نظری
۳۳	۲-۵ - مدل نظری تحقیق
۳۴	۲-۶ - فرضیه های تحقیق
۳۵	۲-۷ - پیشینه تجربی
۳۵	۲-۷-۱ - تحقیقات داخلی
۳۹	۲-۷-۲ - تحقیقات خارجی
۴۳	۲-۷-۳ - نقد و ارزیابی مطالعات تجربی
۴۴	فصل سوم: روش شناسی
۴۵	۳-۱ - تعریف نظری و عملیاتی متغیرهای تحقیق
۴۵	۳-۱-۱ - تعریف نظری و عملیاتی متغیر وابسته
۴۶	۳-۱-۲ - تعریف نظری و عملیاتی متغیرهای مستقل
۵۱	۳-۲ - روش تحقیق
۵۱	۳-۳ - ابزار گردآوری داده ها
۵۲	۳-۴ - نحوه تنظیم پرسشنامه
۵۳	۳-۵ - نحوه تکمیل پرسشنامه

۵۵	۳-۶ - جامعه آماری
۵۶	۳-۷ - حجم نمونه و روش نمونه گیری
۵۸	۳-۸ - اعتبار و روایی ابزار تحقیق
۵۹	۳-۹ - روش های آماری تجزیه و تحلیل داده ها
۶۰	فصل چهارم: یافته های تحقیق
۶۱	۴-۱ - تحلیل متغیرهای تک بعدی
۶۱	۴-۱-۱ - جنسیت
۶۳	۴-۱-۲ - بعد خانوار
۶۴	۴-۱-۳ - وضعیت تحصیلی
۶۶	۴-۱-۴ - میزان تعهد و تعلق به خانواده
۶۷	۴-۱-۵ - میزان نظارت خانواده
۶۹	۴-۱-۶ - تعهد و تعلق به مدرسه
۷۱	۴-۱-۷ - میزان نظارت مدرسه
۷۳	۴-۱-۸ - میزان وابستگی به همسالان نابهنجار
۷۵	۴-۱-۹ - دمیزان مشارکت در فعالیتهای اجتماعی و گروهی
۷۷	۴-۱-۱۰ - درآمد خانوار
۷۸	۴-۱-۱۱ - تعداد دانش آموزان در کلاس
۷۹	۴-۱-۱۲ - فقدان والدین
۸۰	۴-۱-۱۳ - ناهنجاریهای رفتاری (متغیر وابسته)
۸۲	۴-۲ - تحلیل دومتغیری فرضیه های تحقیق
۸۳	۴-۲-۱ - آزمون فرضیه اول
۸۳	۴-۲-۲ - آزمون فرضیه دوم

۸۴ ۴-۲-۳ - آزمون فرضیه سوم
۸۴ ۴-۲-۴ - آزمون فرضیه چهارم
۸۵ ۴-۲-۵ - آزمون فرضیه پنجم
۸۶ ۴-۲-۶ - آزمون فرضیه ششم
۸۶ ۴-۲-۷ - آزمون فرضیه هفتم
۸۷ ۴-۲-۸ - آزمون فرضیه هشتم
۸۷ ۴-۲-۹ - آزمون فرضیه نهم
۸۸ ۴-۲-۱۰ - آزمون فرضیه دهم
۸۹ ۴-۲-۱۱ - آزمون فرضیه یازدهم
۸۹ ۴-۲-۱۲ - آزمون فرضیه دوازدهم
۹۱ ۴-۳ - تحلیل چندمتغیره
۹۶ فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری
۹۷ ۵-۱ - نتیجه گیری
۱۰۶ ۵-۲ - پیشنهادات
۱۰۸ ۵-۳ - محدودیتهای تحقیق
۱۰۹ منابع
۱۱۳ ضمیمه : پرسشنامه

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول ۴-۱: توزیع فراوانی جنسیت پاسخگویان.....	۶۲
جدول ۴-۲: توزیع فراوانی تعداد خانوار پاسخگویان.....	۶۳
جدول ۴-۳: توزیع فراوانی معدل پاسخگویان.....	۶۴
جدول ۴-۴: مقایسه میانگین وضعیت تحصیلی پسران و دختران.....	۶۴
جدول ۴-۵: آماره های توصیفی وضعیت تحصیلی دانش آموزان.....	۶۵
جدول ۴-۶: توزیع درصد میزان تعهد و تعلق به خانواده.....	۶۶
جدول ۴-۷: آماره های توصیفی تعهد و تعلق به خانواده.....	۶۷
جدول ۴-۸: توزیع درصد میزان نظارت خانواده.....	۶۷
جدول ۴-۹: آماره های توصیفی میزان نظارت خانواده.....	۶۸
جدول ۴-۱۰: توزیع درصد میزان تعهد و تعلق به مدرسه.....	۶۹
جدول ۴-۱۱: آماره های توصیفی تعهد و تعلق به مدرسه.....	۷۰
جدول ۴-۱۲: توزیع درصد میزان نظارت مدرسه.....	۷۱
جدول ۴-۱۳: آماره های توصیفی میزان نظارت مدرسه.....	۷۳
جدول ۴-۱۴: توزیع درصد میزان دوستی با همسالان نابهنجار.....	۷۳
جدول ۴-۱۵: آماره های توصیفی دوستی با همسالان نابهنجار.....	۷۴
جدول ۴-۱۶: توزیع درصد میزان مشارکت در فعالیتهای اجتماعی و گروهی.....	۷۵
جدول ۴-۱۷: آماره های توصیفی مشارکت در فعالیتهای اجتماعی و گروهی.....	۷۶
جدول ۴-۱۸: آماره های توصیفی مربوط به درآمد خانوار.....	۷۷
جدول ۴-۱۹: آماره های توصیفی مربوط به تعداد دانش آموزان در کلاس.....	۷۸
جدول ۴-۲۰: توزیع درصد پاسخگویان برحسب فقدان والدین.....	۷۹

- جدول ۲۱-۴: توزیع درصد ناهنجاریهای رفتاری پاسخگویان در مدرسه..... ۸۰
- جدول ۲۲-۴: آماره های توصیفی مربوط به ناهنجاریهای رفتاری..... ۸۱
- جدول ۲۳-۴: توزیع میانگین نمره ناهنجاری بر حسب جنس..... ۸۳
- جدول ۲۴-۴: ضریب همبستگی پیرسون بین جمعیت خانواده و ناهنجاری رفتاری..... ۸۳
- جدول ۲۵-۴: ضریب همبستگی پیرسون بین وضعیت تحصیلی و ناهنجاری رفتاری..... ۸۴
- جدول ۲۶-۴: ضریب همبستگی پیرسون بین تعهد و تعلق به خانواده و ناهنجاری رفتاری..... ۸۵
- جدول ۲۷-۴: ضریب همبستگی پیرسون بین نظارت خانواده و ناهنجاری رفتاری..... ۸۵
- جدول ۲۸-۴: ضریب همبستگی پیرسون بین تعهد و تعلق به مدرسه و ناهنجاری رفتاری..... ۸۶
- جدول ۲۹-۴: ضریب همبستگی پیرسون بین نظارت مدرسه و ناهنجاری رفتاری..... ۸۶
- جدول ۳۰-۴: ضریب همبستگی پیرسون بین دوستی با همسالان نابهنجار و ناهنجاری رفتاری..... ۸۷
- جدول ۳۱-۴: ضریب همبستگی پیرسون بین مشارکت در فعالیتهای اجتماعی و گروهی و ناهنجاری رفتاری..... ۸۸
- جدول ۳۲-۴: ضریب همبستگی پیرسون بین درآمد خانواده و ناهنجاری رفتاری..... ۸۸
- جدول ۳۳-۴: ضریب همبستگی پیرسون بین تعداد دانش آموزان در کلاس و ناهنجاری رفتاری..... ۸۹
- جدول ۳۴-۴: تحلیل واریانس ناهنجاری رفتاری بر حسب فقدان والدین..... ۹۰
- جدول ۳۵-۴: ضرایب آزمون تحلیل رگرسیون درباره تأثیر متغیرهای مستقل بر ناهنجاری رفتاری... ۹۱
- جدول ۳۶-۴: متغیرهای خارج شده از معادله رگرسیون..... ۹۳
- جدول ۳۷-۴: ضریب همبستگی پیرسون میان متغیرهای مستقل با یکدیگر با متغیر وابسته..... ۹۵

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان نمودار
۶۲	شکل ۴-۱: نمودار توزیع پاسخگویان از نظر جنسیت
۶۳	شکل ۴-۲: نمودار توزیع پاسخگویان بر حسب تعداد خانوار
۶۵	شکل ۴-۳: هیستوگرام توزیع معدل پاسخگویان
۶۶	شکل ۴-۴: هیستوگرام توزیع نمرات تعهد و تعلق به خانواده
۶۸	شکل ۴-۵: هیستوگرام توزیع نمرات نظارت خانواده
۷۰	شکل ۴-۶: هیستوگرام توزیع نمرات تعهد و تعلق به مدرسه
۷۲	شکل ۴-۷: هیستوگرام توزیع نمرات نظارت مدرسه
۷۴	شکل ۴-۸: هیستوگرام توزیع نمرات دوستی با همسالان ناهنجار
۷۶	شکل ۴-۹: هیستوگرام توزیع نمرات مشارکت در فعالیتهای اجتماعی و گروهی
۷۷	شکل ۴-۱۰: هیستوگرام توزیع درآمد خانوار
۷۸	شکل ۴-۱۱: هیستوگرام توزیع تعداد دانش آموزان در کلاس
۷۹	شکل ۴-۱۲: نمودار توزیع پاسخگویان بر حسب فقدان والدین
۸۱	شکل ۴-۱۳: هیستوگرام توزیع نمرات ناهنجاری رفتاری (متغیر وابسته)
۸۲	شکل ۴-۱۴: توزیع نمرات ناهنجاری رفتاری بر حسب جنس
۹۴	شکل ۴-۱۵: نمودار توزیع نمرال بودن ناهنجاریهای رفتاری

فصل اول

کلیات

۱-۱- مقدمه

برای درک کجرفتاری در یک جامعه لازم است که با جامعه و هنجارهای اجتماعی حاکم بر آن آشنایی داشته باشیم. رفتار اجتماعی و روابط اجتماعی از طریق هنجارها که منظور شیوه های جاافتاده رفتار است و حدود آن را تعیین می کند، تنظیم می شود. یک هنجار تعیین می کند که فرد در شرایط گوناگون چه رفتاری باید یا نباید داشته باشد. البته همیشه این امکان هست که رفتار فرد با آنچه از او انتظار می رود مطابقت نداشته باشد. (ممتاز، ۱۳۸۱: ۱۱)

افراد جوان هر جامعه ای دست کم به دلیل داشتن شرایط جسمی و روانی خاص بیش از دیگران مستعد عصیان و سرکشی و بعضاً نابهنجاری و بزهکاری هستند. نوجوانی و جوانی دوره ای از رشد آدمی است که با تغییر و تحول در زمینه های مختلف همراه است. در این دوره فرد نه تنها از نظر جسمانی و فیزیولوژیکی بلکه از نظر اجتماعی، شناختی، اخلاقی، رفتاری و روابط اجتماعی با دیگران، تحول می یابد و رفتار او در یک چارچوب کلی قرار می گیرد.

روح کلی جامعه تمایل دارد که افراد رفتار بهنجار انجام دهند و از انجام رفتارهای نابهنجار پرهیز کنند. با این حال افرادی هستند که چارچوب موردقبول اکثریت جامعه را درهم شکسته و دست به رفتارهای نابهنجار می زنند. بنابراین یک مشکل بسیار اساسی در جامعه همواره این بوده است که چرا برخی از افراد جامعه نمی توانند خود را با ارزشها و هنجارهای برخواسته از آن همراه سازند. (شیخاوندی؛ ۱۳۸۶)

در این تحقیق تلاش بر این است تا ضمن بررسی نقش برخی از عوامل مؤثر در ناهنجاریهای رفتاری دانش آموزان، راهکارهایی برای کاهش ناهنجاریهای رفتاری در این مقطع حساس سنی ارائه گردد.

۲-۱- طرح مسأله

هرجا جمعی از انسانها گرد هم می آیند برای رفع بهتر و آسانتر نیازهای خود از قبیل امنیت، آسایش و سلامت هنجارهایی ساخته‌اند و همه را به تبعیت از آنها فراخوانده‌اند. مجموعه هنجارها متفاوت و میزان تبعیت افراد و گروهها از این هنجارها متغیر بوده است. در زمان حاضر که برخی هنجارشکنیها از جمله سرقت، ناهنجاریهای اخلاقی، تقلب و اعتیاد به موادمخدر از حد معمول و آشنای جامعه فراتر رفته و نرخ فزاینده‌ای یافته است همه جا این سؤال مطرح است که دلیل اصلی این همه انحراف چیست؟ (صدیق سروستانی، ۱۳۸۶: ۳۳-۳۲).

رفتار نرمال یا بهنجار هر نوع رفتاری است که از هنجارها یا مقررات گروهی که رفتار مزبور در آن روی می‌دهد تبعیت کند. در مقابل کجرفتاری هر نوع رفتاری است که با هنجارها یا مقررات گروه هم‌نوایی نداشته باشد و دامنه وسیعی از رفتارها از تخلفات جزئی در رانندگی تا قتل را دربرمی‌گیرد. (همان: ۳۳). شدت و تکرار و مداومت در زمانها و مکانهای متعدد در تعریف رفتار نابهنجار مهم است. همه می‌دانیم که وقتی دانش آموزی در طول سال یک بار تکالیف خود را فراموش کند و همراه خود نیارد یا عملاً انجام ندهد، رفتار او نابهنجار تلقی نمی‌شود ولی اگر هفته‌ای دو سه بار این عمل تکرار شود رفتار او نابهنجار تلقی می‌شود. (فرقانی رئیس، ۱۳۷۲: ۱۲۹-۱۲۸).

جامعه افرادی را که هماهنگ و همساز با ارزشها و هنجارها باشند «سازگار» یا «هم‌نوا» و اشخاصی را که برخلاف آنها رفتار می‌کنند «ناسازگار» یا «ناهم‌نوا» می‌خواند. در واقع کسانی که با جامعه هم‌نوا هستند «بهنجار» شمرده می‌شوند و آنان که هم‌نوایی ندارند «نابهنجار» نام می‌گیرند. (ستوده، ۱۳۷۶: ۳۱).

موضوع موردتحقیق «ناهنجاریهای رفتاری دانش آموزان و عوامل خانوادگی و درون مدرسه ای مؤثر بر آن است».

منظور از «ناهنجاریهای رفتاری در مدرسه» رفتاری است که برخلاف قواعد موجود در مدرسه باشد که موجب واکنش نمایندگان نظارت اجتماعی می‌شود. منظور از نمایندگان نظارت اجتماعی مسئولان

مدرسه از جمله مدیر، ناظم و معلمان است. با نظرخواهی از مشاوران، مدیران و معلمان مدارس و آمار و ارقامی که آنها اعلام می نمودند و تحقیقات انجام گرفته در مورد بزهکاری به نظر می رسد که بیشتر رفتارهای نابهنجار در مقطع تحصیلی متوسطه (در دوره نوجوانی) اتفاق می افتد که برای عوامل اجرایی مدارس و معلمان معضلی نگران کننده است.

غیبت های غیرموجه دانش آموزان که توسط ناظمین مدرسه در دفتر انضباطی ثبت می شود، حضور دانش آموزانی که در ساعات تدریس، در دفتر مدارس بعثت بی انضباطی از کلاس اخراج شده اند، نمرات منفی که توسط معلمان به دانش آموزانی که قواعد و هنجارهای آموزشی و تربیتی را در کلاس درس رعایت نکرده اند در دفتر ارزشیابی ثبت می شود، صورتجلسه های امتحانی که اسامی متقلبین در آنها نوشته می شود و نمره ی آن درس دانش آموز با توجه به آیین نامه امتحانات صفر می شود، مشاهده در و دیوار، نیمکت ها و صندلی های کلاس ها که خط خطی، کنده کاری و شکسته شده اند، پرشدن محوطه حیاط مدارس از برگه های تقلب بعد از اتمام جلسه ی امتحانی که صحنه بسیار زشت و تأسف باری است و دهها نمونه دیگر نشان از گستردگی رفتارهای نابهنجار دانش آموزان در محیط مدرسه است که یک معضل اجتماعی تلقی می شود و سرمایه های کلانی را در سطح جامعه باید برای جبران آنها هزینه کرد.

در تحقیقی که «گلداستین» و «آرنولد» تحت عنوان «خشونت، پرخاشگری و خرابکاری» در سال ۱۹۴۴ بر روی افراد ۱۸-۱۲ ساله در ایالت کالیفرنیا انجام داده اند مشخص شده است بطور متوسط ۲۳ درصد از پولی که در مدارس هزینه می شود مربوط به بازسازی و مرمت خرابکاریهای دانش آموزان در مدرسه است.

(Goldstain and others, 1994, p-p: 185-220).

روشن است با کاهش رفتارهای ناهنجار دانش آموزان که خرابکاری نمونه ای از آن است این گونه هزینه های سرسام آور را می توان در جهت دستیابی به اهداف والای آموزشی بکار گرفت. با توجه به جمیع موارد فوق و تجربیات شخص محقق در محیطهای آموزشی، محقق را عقیده بر این است که اولین قدم در راستای کاهش ناهنجاریهای رفتاری دانش آموزان، شناسایی مهمترین عوامل مؤثر بر ناهنجاریهای رفتاری است. با توجه به اینکه متغیرهایی که در ایجاد ناهنجاریهای رفتاری ایفای نقش می کنند بسیار زیادند،

محقق متغیرهای مستقل تحقیق را از بین عوامل خانوادگی و درون مدرسه‌ای انتخاب کرده است تا تأثیر دو نهاد اصلی در جامعه‌پذیری جوانان یعنی خانواده و مدرسه را مورد بررسی قرار دهد.

بطور کلی نامناسب بودن و عدم کارآیی کوششهای والدین، مدارس و رسانه‌ها در جهت جامعه‌پذیر کردن و کنترل جوانان، فرهنگ جوانی و روحیه‌ی کنجکاوی جوانان، تأثیر فزاینده گروههای همسال و بعضاً گروههای همسال بزهکار در فرایند جامعه‌پذیری جوانان در مقایسه با نقش و تأثیر والدین، فقدان منزلت اجتماعی روشن و مناسب برای جوانان، ابهام هویت و نامعین و نامطمئن بودن پایگاه اجتماعی آنها می‌تواند زمینه‌ساز گرایش جوانان به رفتار بزهکارانه باشد. (احمدی، ۱۳۸۷: ۱۳۰).

باید برای کاستن از رفتارهای نابهنجار دانش‌آموزان چاره‌ای اندیشید. هرچند همه رفتارهای نابهنجار دانش‌آموزان در مدارس جزو بزهکاری شمرده می‌شود ولی باید دانست که برخی از این اعمال نابهنجار مقدمه بزهکاریهای بعدی به شمار می‌آیند. به همین دلیل مراقبت از دانش‌آموزان و تشخیص رفتارهای نابهنجار آنها و ارشاد و راهنمایی ایشان یکی از مهمترین مسائل تربیتی است و هیچ کس به اندازه عوامل اجرایی مدارس و معلمان صلاحیت تشخیص نابهنجاری را ندارند زیرا در شرایط فعالیت دسته جمعی بین همسالان است که دانش‌آموزان واقعیت وجود خود را برملا می‌سازند. (شیخاوندی، ۱۳۸۴: ۳۷۳-۳۷۲).

نگارنده این سطور با ۱۳ سال سابقه تدریس در آموزش و پرورش بعنوان معلمی که به تدریس عشق می‌ورزد، در همه این سالها بحثهای بی‌پایانی را در محیط مدرسه و در بین همکاران در خصوص ناهنجاریهای رفتاری دانش‌آموزان شاهد بوده و عقیده بر این دارد که این موضوع معضلی نگران کننده است که روز به روز بیشتر می‌شود و حتی بعضی از دانش‌آموزان منضبط و فعال کلاسها نیز نسبت به رفتارهای نابهنجار همکلاسیهای خود معترض‌اند و وجود آنها را در کلاس درس مزاحم می‌پندارند که نظم کلاس را برهم زده و برای مدیر، ناظم، معلمان و سایر دانش‌آموزان مشکلاتی را فراهم می‌کنند.

بعضی از همکاران به کارگیری شیوه تنبیه و داشتن رفتار مستبدانه در کلاس را بهتر می‌دانند در حالیکه این روش‌ها به طور علمی منسوخ شده است و نه تنها هیچ نتیجه مثبتی دربرندارد بلکه مسئله را پیچیده‌تر کرده و ممکن است حتی به تشدید ناهنجاریهای رفتاری بینجامد. بعضی دیگر از همکاران شیوه

بی‌توجهی و بی‌تفاوتی به این مسائل را چاره کار می‌دانند و معتقدند این رفتارها برای دانش‌آموزان در این گروه سنی طبیعی است و به مرور زمان فروکش می‌کند. به نظر محقق هیچ کدام از این دو نگرش صحیح و علمی نیست و برای شناسایی مسئله و ارائه راه حل‌های علمی مناسب برای کاستن از رفتارهای نابهنجار دانش‌آموزان بایستی تحقیق میدانی انجام گیرد، به همین خاطر نگارنده، این معضل آموزشی را بعنوان موضوع پایان نامه خود قرار داده و نمونه آماری خود را از میان دانش‌آموزان مقطع متوسطه انتخاب کرده است و بطور کلی در این تحقیق، درصدد دستیابی به پاسخ این سؤال اساسی است که چه نوع عوامل خانوادگی و درون مدرسه‌ای، بر ناهنجاریهای رفتاری دانش‌آموزان دوره متوسطه مؤثرند؟

۳-۱-۱- اهمیت و ضرورت تحقیق

جامعه انسانی بر اساس نظم اجتماعی و به واسطه هنجارهای اجتماعی اداره می‌شود. هنجارهای اجتماعی الگو و شیوه‌های رفتار و قواعد تعیین‌کننده کنش متقابل میان مردم است که پیروی از آنها موجب تعادل و نظم در جامعه می‌گردد. هنجارهای اجتماعی با سه ویژگی اجبار، عمومیت و خارجی بودن، جامعه را اداره نموده و نظم اجتماعی را برقرار می‌کنند. تضعیف هر یک از این ویژگیها اختلال هنجاری و بی‌نظمی را به همراه خواهد داشت؛ برای مثال چنانچه افراد جامعه اجبارها و فشارهای هنجاری را تحمل نکنند یا هنجارها خصلت عمومی بودن خود را از دست بدهد و فراگیر نشود، جامعه با اختلال هنجاری مواجه خواهد شد. اگر افراد جامعه به هنجارهای اجتماعی و قوانین و مقرراتی که ویژگی خارجی بودن دارند و برای آنها وضع و مقرر می‌شوند مقید نباشند، فعالیت‌های انسان متوقف یا دسنخوش هرج و مرج خواهد شد. (احمدی، ۱۳۸۷: ۳).

دوره نوجوانی یک دوره بحرانی است و اگر عوامل مختلف تأثیرگذار نظیر والدین، محیط مدرسه، دوستان و در کل اجتماع محیط مناسبی را برای هوایت یابی، همانندسازی و جامعه‌پذیری این گروه به وجود نیاورد، آسیب پذیر شده و مستعد حرکت به سوی ناهنجاری، بزهکاری و خرابکاری خواهد شد. در

اینجاست که انجام رفتار بزهکارانه تبدیل به یک امر عادی خواهد شد و قبح آن از بین خواهد رفت. (جمشیدی، ۱۳۸۰).

با توجه به اینکه دوره دبیرستان دروازه‌ی ورود به دانشگاه محسوب می‌شود و پس از ورود به دانشگاه میزان نظارت هم در خانواده و هم در محیط آموزشی به دلیل شرایط سنی نسبت به دوره دبیرستان کاهش می‌یابد ضروری است عوامل مؤثر بر ناهنجاری رفتاری دانش آموزان در این دوره شناسایی گردیده و راهکارهای مناسب برای رفع آنها اتخاذ گردد.

سلامت و نیرومندی اندیشه و احساس و رفتار نوجوانان نه تنها برای خود آنان و خانواده شان بلکه برای همه شهروندان و مسئولان اهمیت اساسی دارد و آینده جامعه در دست همین دانش آموزان است و شایسته است برای اصلاح رفتار آنها بهترین و پسندیده ترین برنامه ها و اقدامات کوتاه مدت، میان مدت و بلندمدت صورت گیرد. (محمودی، ۱۳۸۷).

نگاهی به آمار و ارقام بزهکاریها و جرائم چندساله اخیر مراکز قضایی، اظهارات مسئولین و کارکنان مدارس و مشاهدات شخص محقق در محیط آموزشی ضرورت تحقیق در این مورد را نمایان می‌سازد.

۴-۱- اهداف تحقیق

هدف کلی این تحقیق عبارت است از شناخت عوامل خانوادگی و درون مدرسه‌ای مؤثر بر ناهنجاریهای رفتاری دانش‌آموزان دوره متوسطه و ارائه راه‌حلی برای این آسیب نظام آموزشی. این تحقیق دارای اهداف جزئی دیگری نیز هست که عبارتند از:

۱. شناخت خصوصیات و مشخصاتی از قبیل جنس، وضعیت تحصیلی، بعد خانوار و ارتباط آن با ناهنجاریهای رفتاری دانش‌آموزان.
۲. پی بردن به میزان مشارکت دانش‌آموزان در محیط آموزشی و ارتباط آن با ناهنجاریهای رفتاری دانش‌آموزان.
۳. تعیین میزان تعهد و تعلق دانش‌آموزان به خانواده و مدرسه و ارتباط آن با ناهنجاریهای رفتاری دانش‌آموزان.
۴. پی بردن به میزان نظارت خانواده و مدرسه و ارتباط آن با ناهنجاریهای رفتاری دانش‌آموزان.
۵. شناخت میزان وابستگی دانش‌آموزان به همسالان ناهنجار و ارتباط آن با ناهنجاریهای رفتاری دانش‌آموزان.
۶. شناخت ارتباط بین فقدان والدین و ناهنجاریهای رفتاری دانش‌آموزان.
۷. پی بردن به میزان ارتباط بین درآمد خانواده و ناهنجاریهای رفتاری دانش‌آموزان.
۸. تعیین میزان ارتباط تعداد دانش‌آموزان در کلاس درس و ناهنجاریهای رفتاری دانش‌آموزان.